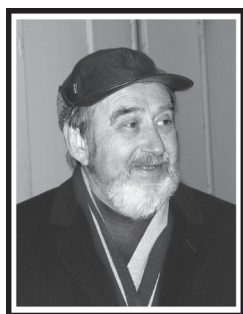

ПАМ'ЯТІ МЕЛЬНИКОВА ВОЛОДИМИРА СТЕПАНОВИЧА

У 2010 р. мінералогічна громадськість України, і без того поріділа, зазнала відчутної втрати. 8 лютого на 72-му році життя пішов від нас відомий учений у галузі структурної мінералогії і фізики твердого тіла, висококваліфікований спеціаліст рентгеноструктурного аналізу, Володимир Степанович Мельников. Пішов на взлеті, хоча розміняв уже восьмий десяток літ. Збирався злетіти ще вище, нарешті оформив свою багаторічну працю у вигляді докторської дисертації. Залишалися дрібниці — тиражування автореферату і прилюдний захист дисертації через місяць. Він переоцінив свої фізичні можливості. Працював над оформленням дисертації і ні на йоту не зменшував поточну роботу. Як провідний науковий співробітник Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка (ІГМР) НАН України відповідав за виконання кількох відомчих тем, був залучений до виконання міжнародних проектів, звітував за договірні роботи. Як керівник лабораторії рентгенофазового аналізу допомагав усім співробітникам інституту вирішувати завдання, посильні для рентгенівських методик.

Дисертація, яку він збирався захищати, була написана давно, але існувала у вигляді підготовленої до друку монографії. Задача полягала в тому, щоб перетворити монографію у дисертацію відповідно до вимог ВАКУ. Ще важче було втиснути її у прокрустове ложе автореферату. Він працював більше, ніж може людина у цьому віці. І серце збунтувалося. Щільний графік роботи не залишав місця для консультацій у кардіолога. Коли звернувся за допомогою — було вже надто пізно. Авторитетного мінералога, надійного товариша, людину щедрої душі ми втратили.

Народився Володимир Мельников 4 серпня 1938 р. на Вінниччині, у сім'ї викладачів-біологів, яка незабаром переїхала до м. Львова. Досі не зрозуміло, чому юнак, який подавав надії з хімії та фізики, вибрав спеціальність геолога. Зате у майбутньому, коли по закінченні навчання у Львівському державному (нині національному) університеті ім. Івана Франка життєві обставини привели його в лабораторію рентгенофазового аналізу при геологічно-

му факультеті, знання з фізики йому дуже знадобилися. В. Мельников став вивчати мінерали, і знання з хімії також виявилися не зайвими. Саме тут, у так званій проблемній лабораторії університету, він захопився науковою роботою, і це захоплення стало сенсом усього його життя.

Наукова спадщина В. Мельникова налічує понад 400 наукових праць, написаних і одноосібно, і в співавторстві з мінералогами, петрологами, фізиками і хіміками. Його наукові інтереси були надзвичайно широкі. Систематична, регіональна і генетична мінералогія, кристалографія і кристалохімія, мінералогічне картування, петрологія і рудоутворення, надпровідні властивості мінералів і структура синтетичних надпровідників, алмазні плівки і надтверді мінерали, мінерали метеоритів, мантії, териконів, цементу і шиферу.... Легше перелічити ті об'єкти, якими він не займався. У кожну проблему він вникав глибоко і дуже часто це забирало більше часу, ніж планувалося. Неодноразово чув дорікання у свій бік за порушення графіків здачі матеріалу, однак ніякі графіки не могли змусити його принести в жертву якість.

Серед розмаїття наукових проблем, які роз'язував В. Мельников, були три, над якими він працював найбільше, найдовше і найглибше. Першими були шаруваті силікати з шарами різного складу. Їх дослідження завершилося захистом кандидатської дисертації на тему: "Некоторые вопросы кристаллохимии и минералогии смешаннослоистых силикатов" (1974). Втім і пізніше він неодноразово повертається до вивчення цих складних мінералів.

Друга проблема пов'язана з польовими шпатами. Морфологія, механізм утворення, еволюція і генетичне значення інверсійних двійників лужних польових шпатів склали основу монографії, якій він віддав більшу частину свого наукового життя. Роботу на тему "Кристаллохимична і генетична природа інверсійних двійників лужних польових шпатів" він подав до захисту на здобуття наукового ступеня доктора геологічних наук. Поза сумнівом, він був найавторитетнішим спеціалістом в Україні з питань мінералогії лужних польових шпатів, одним з небагатьох дослідників такого рівня у світі.

Третя проблема на перший погляд зовсім не пов'язана з мінералогією. Останні десятиліття, спільно зі співробітниками інших академічних інститутів, Володимир Степанович успішно працював у галузі кристалохімії високотемпературної надпровідникової кераміки. Він дослідив залежність критичних параметрів відомих надпровідникових сполук від їх структури. Подібність структури надпровідникової кераміки до структури мінералу перовськіту дала змогу йому провести пошук мінеральних видів з надпровідними властивостями серед мінералів з аналогічною структурою.

Роботу в ІГМР (тоді Інститут геохімії та фізики мінералів АН УРСР) В. Мельников розпочав зі створення лабораторії кристалохімії та структурного аналізу при відділі регіональної та генетичної мінералогії, якій на той час очолював академік АН УРСР Євген Лазаренко. З того часу і до останніх днів він був формальним і неформальним завідувачем лабораторії. Завдяки його старанням, умінню й енергії лабораторія в технічному і науковому аспектах досягла високого рівня і зберегла його, попри всі економічні негаразди. Лабораторія успішно функціонує й нині і сподіваємося, що не знизить свій рівень надалі, як пам'ятка неординарному вченому, для якого наука була понад усе.

В останні місяці життя Володимир Степанович був повний сил і задумів. Ніщо не віщувало біди. Попереду великий обсяг роботи зі словаками з дослідження Ві-Те-мінералізації у Карпатському регіоні, налагодження наукових контактів з геологами Польщі, організація міжнародної конференції пам'яті

Й. Морозевича, захист докторської дисертації, підготовка монографії про унікальність Азовського рідкіснометалевого родовища і багато іншого. Наш, мінералогів, обов'язок — завершити хоча би частину ним задуманого. Співробітниками відділу регіональної і генетичної мінералогії вже підготовлено до друку бібліографічний довідник праць Володимира Степановича, який налічує 423 роботи. Не менше півсотні з них ми відшукали без нього. На черзі — підготовка монографії “Азовське родовище багатих руд рідкісних металів та перспективи пошуків аналогів”, в основу якої ляжуть звіти за науково-дослідні роботи, виконані за його участі і під його керівництвом. Дуже сподіваємося, що спільними стараннями побачить світ його монографія про двійникування в лужних польових шпатах, яку він планував захищати як докторську дисертацію. Це буде дань нашої поваги талановитому вченому, непересічній людині, колезі, з яким працювали пліч-о-пліч майже 40 років. Це наша шана і пам'ять про нього.

*Співробітники відділу регіональної та генетичної
мінералогії ІГМР ім. М.П. Семененка НАН України*